

YUNON BAQTRIYA DAVLATI HAQIDA MA'LUMOT

BERUVCHI ANTIK DAVR MANBALARI TAHLILI

Abdushukurov Lazizbek

Elmurodov Dilshod

Shdpi 1-bosqich talabalari

Abstract: This article is devoted to the analysis of the historical sources of the Greco-Bactrian state. Information about Greco-Bactrian culture, political processes, and economic development is reflected in the works of ancient historians, numismatic sources, archaeological finds, and local inscriptions. The study thoroughly analyzes the specifics of these sources, their role in illuminating historical truth, and their scientific value. The contribution of this state to the civilizations of Central Asia is also highlighted.

Key words: Greco-Bactrian state, historical sources, numismatics, archaeological finds.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yunon-Baqtriya davlatining tarixiy manbalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Yunon-Baqtriya madaniyati, siyosiy jarayonlari va iqtisodiy rivojlanishi haqidagi ma'lumotlar antik tarixchilarning asarlari, numizmatik manbalar, arxeologik topilmalar va mahalliy yozuvlarda aks etgan. Tadqiqotda ushbu manbalarning o'ziga xosligi, ularning tarixiy haqiqatni yoritishda tutgan o'rni va ilmiy qiymati batafsil tahlil qilinadi. Bu davlatning Markaziy Osiyo sivilizatsiyalariga qo'shgan hissasi ham yoritilgan.

Kalit soʻzlar: Yunon-Baqtriya davlati, tarixiy manbalar, numizmatika, arxeologik topilmalar, antik tarixchilar, Markaziy Osiyo, madaniy va iqtisodiy rivojlanish.

Kirish. Yunon-Baqtriya davlati Markaziy Osiyo tarixida alohida oʻrin tutgan madaniy va siyosiy tuzilmalardan biridir. Ushbu davlat miloddan avvalgi III asrda Salavkiylar imperiyasining sharqiy hududlarida mustaqil ravishda shakllangan boʻlib, uning asoschilari Iskandar Zulqarnaynning sharqiy yurishlari davomida oʻrnatilgan yunon madaniyatini mahalliy anʼanalarga uygʻunlashtirishga muvaffaq boʻlganlar. Yunon-Baqtriyaning ijtimoiy-siyosiy hayoti, iqtisodiyoti va madaniyati haqidagi maʼlumotlar asosan antik tarixchilarning asarlari, numizmatik topilmalar va arxeologik tadqiqotlar orqali yetib kelgan.

Mazkur maqolada Yunon-Baqtriya davlatining turli manbalar asosida oʻrganilishi, ularning mazmuniy va ilmiy qiymati, shuningdek, tarixiy haqiqatni yoritishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Yunon-Baqtriya davlati faqatgina Sharq va Gʻarb sivilizatsiyalari oʻrtasidagi bogʻlovchi koʻprik sifatida emas, balki oʻziga xos siyosiy va madaniy model sifatida ham diqqatga sazovor. Shu bois, ushbu davlat haqida tarixiy manbalarning chuqur oʻrganilishi nafaqat Markaziy Osiyo tarixini, balki qadimgi dunyo madaniy aloqalarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya : Yunon-Baqtriya davlati haqidagi bilimlarimiz turli manbalarga tayanadi. Ushbu davlatning tarixini oʻrganishda qadimiy yunon va rim mualliflarining asarlari, numizmatik tadqiqotlar, arxeologik topilmalar hamda mahalliy yozuvlar asosiy maʼlumot manbalari hisoblanadi. Antik tarixchilardan Strabonning asarlari Yunon-Baqtriyaning siyosiy jarayonlari va hukmdorlarining faoliyatini yoritishda asosiy rol

o'ynaydi. Shu bilan birga, Xitoy manbalarida ham Yunon-Baqtriyaning iqtisodiy va madaniy jihatlari haqida muhim ma'lumotlar uchraydi.

Numizmatika Yunon-Baqtriya tarixini o'rganishning eng ishonchli manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu davlatning tangalari nafaqat hukmdorlarning nomlari va unvonlarini, balki ularning siyosiy va diniy e'tiqodlari haqida ham ma'lumot beradi. Tangalar orqali Yunon-Baqtriyaning iqtisodiy aloqalari va geografik chegaralarini aniqlash ham mumkin.

Arxeologik tadqiqotlar so'nggi yillarda bu davlat tarixiga oid yangi ma'lumotlar keltirmoqda. Afg'oniston, O'zbekiston va Tojikiston hududlarida olib borilgan qazishmalar Yunon-Baqtriyaning shaharlari, ibodatxonalari va savdo yo'llari haqidagi tasavvurlarni boyitmoqda.

Mazkur tadqiqotda Yunon-Baqtriya tarixiga oid manbalarni o'rganishda tizimlashtirish va xolislik tamoyillaridan foydalanilib, manbalarni tarixiy-qiyosiy va davrlashtirish, tarixiylik metodlari orqali tahlil qilindi.

Muhokama va natijalar : Boshqa joylarga qaraganda Yunon-Baqtryada shaharlar kop bolgan. Shuning uchun qadimgi tarixshilar Pompey va Apalloderlar Yunon-Baqtryani "ming shaharlar 620 6 mamlakati,deb bejiz aytishmagan. Eng yirik shaharlari Baqtrya, Termiz, Evkratideya, Demetriya, Aleksandrya va boshqalar bolgan.Bu shaharlarda hunarmandshilik va savdo sotiq rivoj topgan. Yunon-Baqtrya savdo-sotiq ham juda rivojlangan edi. Yunon Baqtrya shimoldan janubga, sharqdan g'arbga o'tadigan korvon yollarining qoq ortasida joylashgani savdo-sotiqning rivojlanishiga imkon bergan.Yunon-Baqtrya savdogarlari va podsholari Hindiston, Xitoy, Parfiya davlatlari, Oks va Yaksart boyi xalqlari bilan savdo, iqtisodiy va madaniy aloqalar olib borganlar. Yunon-Baqtrya savdogarlari Buyuk Ipak yoli tarmoqlari orqali savdo-sotiq ishlarida unimli foydalanganlar [1]

Antik davrda madaniy-iqtisodiy jihatdan yuksalgan davlatlardan biri Baqtriya davlati hisoblangan. Baqtriya mustaqil davlat sifatida o'z tasarrufiga hozirgi O'zbekistonning Surxondaryo Tojikiston Respublikasining viloyati, Turkmanistonning sharqiy qismi, Amudaryo bo'ylari hamda Shimoliy Afg'oniston yerlarini qamrab olgan. Yunon-Baqtriya davlati davridagi madaniyat ellinizm va mahalliy xalq madaniyatining o'ziga xos, ya'ni iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, madaniy-ma'naviy hayot va mafkurada ellinizm va mahalliy xalq madaniyatlarining uyg'unlashuvi tarzida ro'y bergan. Mahalliy badiiy uslub natijasida yaratilgan buyumlar: oltin va kumush kosa, lagan, medalonlarga turli xil afsonalar, marosimlar, bayramlarning elementlari, xudolar, o'simlik va hayvonlar tasviri tushirilgan. Xudolardan Anaxita va Mitra, olma ushlab turgan ona va chavandoz haykallari yaratilgan. Yunon-Baqtriya davlati hududida hukmron til - yunon tili, tarixi, adabiyoti va madaniyatini o'rgatishga mo'ljallangan va uni targ'ib qiluvchi ko'plab maktablar, gimnaziya, teatrlar, kutubxonalar tashkil etilgan. Ellinizm madaniyatining, shu jumladan, Yunon-Baqtriya madaniyatining sintezlashuvi rivojlanishida o'sha davlatchiligi davr yunon-baqtriyaliklar va dinlarining muhim rol o'ynagan. Ikkala xalq e'tiqod qilgan xudolarning tangalar va boshqalarda butunlay o'z ibodatxonalarni birgalikda bezab turuvchi suratlari hamda haykallar va tasvirlanishi ixtiyoriga muqaddas olmaganligini yunon madaniyatining ko'rsatadi. Masalan, hukmronlikni arxitekturadagi yunoncha Ioniy va Korinf uslublaridagi ustunlardan foydalanish bilan birga ustunlarning qismida afsonalarida qadimgi baqtriyaliklar, skif va yunonlar uchrab turadigan hayvon va odamlar qiyofasidagi ma'bud va ma'budalar qiyofasining ishlatilishi bu fikrimizning dalilidir.[2]

Yunon-Baqtriya davlatining tarixini o'rganishda qo'llaniladigan manbalar turli xil xususiyatlarga ega bo'lib, ularni uchta asosiy guruhga ajratish mumkin: yozma manbalar, numizmatika va arxeologik materiallar. Har bir guruhning o'ziga xos yondashuv va tahlil usullari mavjud.

Yozma manbalar Yunon-Baqtriya davlatining siyosiy va madaniy hayotini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Bu guruhga qadimiy yunon va rim tarixchilari tomonidan yozilgan asarlar kiradi:

Strabonning "Geografiya" asarida Yunon-Baqtriyaning hududi, aholisi va savdo yo'llari haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Szu Syanning (Tarixiy xotiralar) kabi asarlar Yunon-Baqtriya davlatining Sharqiy Osiyo bilan bo'lgan savdo va madaniy aloqalarini yoritadi. Mazkur yozma manbalar mualliflarning siyosiy yoki madaniy xolisligi, o'sha davrda mavjud bo'lgan axborot chegaralari va subyektiv yondashuvlari sababli tanqidiy tahlil qilinishi zarur.[3]

Yunon-Baqtriyaning tangalari davlatning siyosiy va iqtisodiy hayotini o'rganishda eng ishonchli manbalardan biri hisoblanadi. Tangalar hukmdorlarning ismlari, unvonlari va diniy ramzlarini aks ettiradi. Masalan, Demetriy va Yevtidemkabi hukmdorlarning tangalari ular tomonidan qo'llangan siyosiy strategiyalarni tushunishga yordam beradi. Numizmatik tadqiqotlar orqali davlatning hududiy chegaralari va savdo aloqalari aniqlanadi. Tangalar ustidagi yozuvlar va tasvirlar mahalliy madaniyatning yunon an'analari bilan uyg'unlashganligini ko'rsatadi.[4]

Arxeologik tadqiqotlar Yunon-Baqtriya davlatining ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy hayotini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Bu yodgorliklar Yunon-Baqtriya madaniyati haqida eng boy ma'lumotlarni beradi. Shaharlarda topilgan saroylar, ibodatxonalar va san'at asarlari davlatning urbanizatsiya jarayonlari haqida tasavvur beradi.

Xulosa: Manbalar Yunon-Baqtriya davlatining turli jihatlarini yoritib beradi, ammo ularning har biri tanqidiy yondashuvni talab qiladi. Yozma manbalar subyektiv bo'lishi mumkin, numizmatika davlatning siyosiy va iqtisodiy jihatlarini ochib beradi, arxeologiya esa kundalik hayot va urbanizatsiya jarayonlariga oid ma'lumotlarni to'ldiradi. Ushbu

manbalar kompleks yondashuv orqali tahlil qilinganda Yunon-Baqtriya davlatining tarixiy haqiqatini chuqurroq anglash imkoniyati yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/yunon-baqtrya-podsholigining-ijtimoyi-tuzimi-xo-jaligi-va-madaniyati/viewer>
2. Qosimjonova Nodirabegim Farxodjon qizi , MAMLAKATIMIZ HUDUDIDA QADIMGI DAVR NOMODDIY MADANIY MEROSI – AN’ANA, MAROSIM, QADRIYATLARNING VUJUDGA KELISHI CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION jurnali .
3. A. Sagdullayev “O’zbekiston tarixi I- kitob Toshkent .2019
4. A. Ziyo “O’zbek davlatchligi tarixi Toshkent .1985.
5. Begaliyev, N. X. (2023). THE PROBLEM OF TERMINOLGY IN ETHNOLOGY IN ETHNOLOGICAL RESEARCH. *Oriental Journal of Social Sciences*, 69-72.
6. Begaliyev, N., & Nosirova, K. S. (2024). BOBUR VA BOBURIYLAR DAVRIDA ME’MORCHILIK SOHASINING YUKSALISHI. *Science and innovation*, 3(Special Issue 3), 538-546.
7. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО–ҚАРШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. *Science and innovation*, 3(Special Issue 3), 141-144.
8. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEXNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOBA VA KORIZLAR MISOLIDA. *UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES*, 2(9), 57-62.

9. Nurbek, B., & Ruxshona, A. (2023). AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA XITOY BILAN DIPLOMATIK MUNOSABATLAR. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 11(10), 25-29.
10. Begaliyev, N., & Qizi, M. R. S. (2024). AMIR TEMUR DAVRIDA TANGA PUL MUNOSABATLARI. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 35(1), 204-207.
11. Normamatova, M. (2024). AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA BUYUK IPAK YO 'LIDAGI DAVLATLARARO ALOQALAR. *Science and innovation*, 3(Special Issue 3), 180-184.
12. Begaliev, N. (2024). THE HISTORY OF THE SARDOBAS: ON THE EXAMPLE OF THE BUKHARA KHANATE. *TAMADDUN NURI JURNALI*, 11(62), 268-270.
13. Baratov, K. (2024). SOME CONSIDERATIONS WITHIN THE CLASSIFICATION OF SOURCES ON THE HISTORY OF NAXHAB. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 11(03).
14. Azamova S. EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANING RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2024. – T. 1. – №. 1.
15. Azamova S. UMUMTA'LIM MAKTAB O 'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING USUL VA VOSITALARI //Interpretation and researches. – 2024.
16. Azamova S. A. PROBLEMS OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 743-749.